

Завала

Григорије,
владика захумско-херцеговачки

Манастир Завала налази се на једном крају Поповог поља, тамо гдје Требишњица скоро под правим углом скреће пут Хутовог блата. Уграђен у стијену која се зове Острог, овај древни манастир личи на неког лијепог сиједог старца, који наслоњен у камену столицу гледа плодно поље кроз које тече модрозелена Требишница. Бог зна шта он тако замишљен, сјетан и загладан памти. Памти чувеног пророка Григорија који је сахрањен по сопственој жељи под његовим прагом, да би га сви који улазе у манастир газили и подсјећали на смирење; сјећа се дечака Стојана, који је у њему учио књигу читати, а касније светитељ постао под другом стијеном која се исто Острог зове; сјећа се игумана Христифора, пророка и pjesника, и безбројних лица мудраца и тежача који су долазили и пролазили носећи на својим лицима трагику постојања и драму спасења, и тражећи у њему, у манастиру, мир Божји. Сјећа се тај свјетли, умни старац, та испосница смјештена у овом неописивом крајолику, и једног од својих монаха о коме хоћу да вам испричам причу.

Он се звао Георгије. Био је благолик, бистар, волио је књигу, лијепо је пјевао, а нарочито је волио да се шали и шири радост око себе. Године 1937. игуман и братство манастира Завала Георгија послаше у Горње Храсно, завалски метох. Чудесна је и дугачка историја Горњег Храсна. Оно се налази на сјеверном ободу Поповог поља, у непосредној близини највећег понора ријеке Требишњице званог Дољашница. Ту је и прастаро мјесто Дољани, које су у старини разорили Млечани и које никад није обновљено. Али и данас кад видите Дољане, останете без ријечи, широко отворених очију. Без мисли, без објашњења некако осјетите да је историја овог свијета у многоме страдање и рушење.

Сличну судбину као Дољани доживјеће и Горње Храсно у првој половини и на самом концу 20. вијека. Пред Други свјетски рат то бјеше насеље пуно живота у чијој пуноћи је учитељ и свештеник био Георгије, калуђер завалски. Ово за Херцеговину напредно мјесто, у коме бјеше у много житеља, поред осталих добара имало је велику камену цркву и школу. Баш ту, између цркве и школе, у још једном каменом здању, живио је калуђер Георгије кога су мјештани од миља звали Кале. Будући учен, добио је задаћу да уједно буде учитељ и свештеник. Бјеше мирољубив, добродушан, паметан и образован, отворен за науку, а опет у свему и сасвим свештеник.

Људи су га вољели и вјеровали му у свему што чини и говори. Мјештани Горњег Храсна нарочито су му били захвални што учи њихову дјецу, што их лијепо васпитава, да буду послушна и добра. Његово двориште, које је истовремено било и школско, бијаше мјесто сусрета и непатвореног дијалога. Често је водио разговоре са свештеницима римокатолицима и исламским вјерским учитељима – имамима, хоџама и хаџијама. Био је просто стуб, око кога се све кретало, а да је то све примао и радио с неком лакоћом и добротоу.

А онда је дошло страшно вријеме Другог свјетског рата. Говорило се како одводе и

Д. Стојановић

убијају људе на свим странама – у Мостару, Стоцу, Житомислићу, Тасовчићима, Габели, Клепцима и свим поповопољским селима. Одводили су најприје учитеље, свештенике и угледне домаћине.

– Бјежи, попе, ти си први ако доћу у Горње Храсно – упозоравали су га људи. Он је само ћутао.

Усташе су почетком маја 1941. године наредиле Шабану Елезовићу и Мују Галешићу, комшијама из Горњег Храсна, да под окриљем ноћи оду и на спавању у парохијском стану ухвате Георгија, а затим да га одведу у Попово Поље, које је у то вријеме било преплављено водом, те да га убију код понора Дољашница и потом баце у понор да га не би Срби закопали у гроб и поштовали и после смрти као што су за живота.

Елезовић и Галешић узеше Георгија и сутрадан у зору већ бјеху над понором. Када су стигли, извадише бритву и рекоше му да се обреје, а калуђер их упита зашто то чине и понижавају га када пушку имају и у понор га могу гурнути. Они му рекоше да ћути и

да се не буну. Обрију му браду, скину мантију и баце је у понор. Двапут пукну из пушке, а њему веле да бјежи куд год зна, а најбоље ако га ко има превести преко ријеке, да се дочепа пруге.

– Тамо хватај воз, бјежи одавде и никада се више не враћај – посавјетоваше га.

– Иначе нама живота нема.

Ту се Георгије сјети једног доброг човјека Пера Балића, католика из Турковића, и некако га дозове. Он је је имао барку те одмах дође и превезе га на другу страну Попова поља, да би одатле наставио путовање жељезницом. Када је у Турковићима ушао у воз. легитимисали су га Нијемци, скинули су га са воза у Чапљини, те је Георгије након тога допιο у логор Дахау у Њемачкој, гдје је жив дочекао крај рата.

У јесен 1945, у селу похараном, пониженом, ожалошћеном, пуном тишине и бола одједном заграјаше дјеча:

– Људи, ево покојног калуђера.

Најприје је дошао у кућу свога доброг пријатеља Данила Жарковића, а овај камењен, срећан и зачуђен дозво свога нећака Јова и рече:

– Ево покојног калуђера. Настаде галама кроз село као да се нешто проломило кроз болну тишину која је несвјесно трајала пет година страшног рата.

Георгију бјеше посједила коса и брада, али то је био

он. Ишао је између дјеце ћутећи. Кад је ушао у цркву, она је већ била дупке пуна, помолише се кратко, прочитае *Символ вјере* и *Оче наши*. Сви су га гледали са страхом и чуђењем. Сједоше на старо мјесто између куће и срушене школе. Упита их ко није преживио страдања, а они му набрајаше тихо и полако:

Војко, Љубо, Данило, Милутин, Михо, Сава, Доста, Вида, Ковиљка, Илија, Милан, Јово, Михо, Данило, Божидар, Богадан, Ристо, Марко, Лука, Огњен, Лука, Душан, Ново, Милосав, Драго, Никола, Алекса, Шћепо, Даница, Ђурђа, Митар, Данило, Божица, Лазар, Урош, Сава, Спасоје, Никола, Лазар, Милован, Ристо, Бранко, Анђелко, Симо. И тако набрајаше редом.

Враћали су сузе које су навирале из груди, гушећи плач и јецаје.

Онда га један стари Херцеговац, висок и господствен, по свему угледан и паметан, упита:

– А како ти, оче, претече?

И он им исприча све по реду. Настаде мук, почеше се нешто сашаптавати. Он их је гле-

дао исто као и некад прије, знао је да ће му све рећи и да му вјерују. Чекао је. Потом онај исти човјек проговори:

– Оче, ми смо оне људе тужили да су те убили. Ено их у Чапљини у затвору.

Гледао их је све мирним погледом, а онда устао и говорио им о доброти, о томе како зло не може никада побједити добро, да никада не треба мислити да су сви људи зли и слично.

– Иако у свијету добро и зло постоје истовремено, никаква синтеза међу њима није могућа – рекао је. – Разлика је у томе што зло нестаје и пусти, суши се и умире, а добро цвјета и траје вјечно. Гледали су га нетремице, изоштрио му се поглед наједном а ријеч постала бритка.

– Браћо и сестре, не допустите да се услед ове несреће у срца наша настани погубна озлобљеност.

Онда се, опет тихо и благо, обратио човјеку који је говорио са њим у име свих.

– Ви ћете – показао је на оног високог човјека и на Данила – ујутру рано са мном у Чапљину да људе ослободимо.

– Кажу да је његова рјечитост у суду помогла да се све сврши брзо. А Шабан Елезовић и Мујо Галешић кратко затим стекоше лијеп углед у крају и добише државни посао на жељезници, гдје су радили до пензије. Често су слали поздраве и дарове своме пријатељу калуђеру Георгију који је остатак живота провео служећи у Београду. Наиме, од предатних 70 свештеника у Херцеговини преживјело је само њих пет. Међу којима и покојни отац Симеон Добрићевски, који ми је ово све испричао.

Злочинства су настављена и овом последњем рату тако да у Горњем Храсну нема више ни цркве ни школе ни народа. Гробница пострадалих у Другом свјетском рату је мињана 1992, а кости им недавно пренијете у манастир Завалу.

Којим год путем да кренете кроз овај крај једва ћете срести човјека било које вјере или нације. Ипак ту и тамо сретнете понекога. Осим препланулог лица и кошчате грађе, која краси све једнако, било које вјере да су, на вас ће утисак оставити очи ових људи. Након дужег посматрања чини се да су то очи пуне бола и туге на које нико никада није стављао мелем. Те очи гледају и виде како је све уоколо постало пусто. У том болном погледу као на неком екрану стоји порука да је клање било узалудно. Свако може у том погледу прочитати истину – да више нема никога, ни њих, ни нас. Кад би макар ова прича могла бити благи облог на те очи. Знам, многи ће рећи: шта је један примјер људскости у односу на толика нечовјештва, клања и убијања. Ипак, не заборавимо да мала свјетиљка велики мрак претвори у ништавило. Тако и свако људско добротинство има више снаге од свих зала. Јер, како је говорио отац Кале – зло дође и прође, а добро се добрим враћа.

Лазо Средановић

То је оно право

Састанак је могао да почне. На дневном реду само једна тачка: у којим ТВ емисијама премијер треба да гостује у наредном периоду. Није био важан број емисија, него да се нађе она права, у којој би што боље могла да се објасни стратегија владе и нови потези.

Низали су се предлози, а премијер је само седео и слушао. Општи закључак био је да треба изабрати емисију Јавног сервиса.

– Шта мислите о новој емисији „А сада Рада“ – зачу се први предлог.

– Ни случајно, па премијер од ње неће доћи до речи. Ја предлажем Дневник. Мали дневник, Културни дневник, онај главни дневник у пола осам, па Трећи дневник, Спортски дневник. Само да се одлучимо за прави.

– Нема ту довољно простора. И Србија је постала мала за оволике успехе, а где би то све могло да стане у било који од ових дневника, огласи се плавуша витког тела и не баш савршене фризури.

– А можда је решење „Слагалица“?

Брка, један од најискуснијих у странци, само заврте главом: „Не ваља, римује се са

Лагалица. Признаћете да може да буде негодно.

– А „Србија данас“? – зачу се предлог који је зазвучао победнички у оној креативној тишини.

– Није лоше, али недовољно. Премијер много мисли и на Србију сутра, па и преко сутра, па на 2017... Мора да се размахне... Али, шта кажете за нову емисију „Иде Миле лајковачком пругом“.

– Сигурно се шалиш, гракнуше момци из првих редова. Премијер се у Кини возио 300 на сат, па није паметно да мења навике. Али, кад код нас и лајковачком пругом возови буду јурили 300 на сат, можемо да размотримо предлог.

Добитна комбинација је била све даља. Нису се уклапале ни „Жикина шареница“, ни „Око“, ни „Шта радите, бре“, а о „Да! Можда! Не!“ и да не говоримо.

У просторији тајак, који је премијер прекинуо својим пословичним смешком и решењем проблема:

– Одабрао сам праву емисију. Одговара ми термин, а нарочито наслов „Ја могу све“.

Салом се проломио дуготрајан аплауз. Коктел је могао да почне. **Дејан Патаковић**

Јован Самарџић

- Влада се бори за модерну Србију. Зато пазите како се одевате.
- Танка је линија између будале и генија. И зове се државна граница.
- Пензије и плате ће бити повећане кад на врби роди грожђе. Па после бербе.
- Свануло је само онима што су се обогатили преко ноћи.
- Ја сам политички најкоректнији. Не бавим се политиком.

Слободан Симић

Афоризам недеље

ПЛАТЕ И ПЕНЗИЈЕ СЕ
СМАЊУЈУ
У ПРОЦЕНТИМА,
А ВРАЋАЈУ
У ПРОМИЛИМА.

Миливоје Јозић

- Не трошите сувише слободу, да вам дуже траје.
- Да је Косово наше, доказаће и будуће епске песме.
- Од школе немам ништа, а од партијске књижице имам све.

Саша Милетић

- Све што смо јефтино продали, скупо нас је коштало.
- Ко најуспешније лаже, види се на полиграфу.

- Глупи за све хватају на галаму.

Ивко Михајловић

- Био је дечко који обећава. Сад није више дечко.

Дејан Димитријевић Мита

- Интелектуалци и сиротиња су се удружили. Заједно смо јачи.
- Примам мито. Али га и дајем. Тако код нас функционишу ствари.
- Слобода говора је на врхунцу. О

опозицији можеш да говориш шта хоћеш.

Милан Р. Симић

- Нека нам Европа не замери што ка-снимо. Идемо на коленима.
- Смучило ми се да сваког месеца гинем за отацбину. Овог месеца нећу да платим режије.
- Слуге режима су постале наши господари.

Васил Толевски (Скопље)